

Opinnäytetyö (AMK)

Kuvataiteen koulutus

Animaatio

2025

Sara Korhonen

Epäinhimillistäminen teorianana ja teemana taiteessa

Opinnäytetyö (AMK) | Tiivistelmä

Turun ammattikorkeakoulu

Kuvataiteen koulutus | Animaatio

2025 | 22 sivua

Sara Korhonen

Epäinhimillistäminen teoriana ja teemana taiteessa

Tässä kirjallisessa opinnäytetyössä pohdin epäinhimillistämistä, ja sen käyttöä taiteen aiheena henkilökohtaisesta näkökulmasta. Käsittelen epäinhimillistämisen filosofista teoriaa ja sen näkymistä taiteessa.

Tavoitteenani on tulla ymmärykseen siitä miten minä taiteilijana voin puhua epäinhimillistamisestä teoksessani, ja mikä suhde teorian ja taiteen välillä on tällaista aihetta käsitellessä.

Tekstin kautta olen tullut siihen lopputulokseen että minulle teoriasta oppiminen on osa taiteen tekemisen prosessia, ja että tämä kirjallinen opinnäytetyö on ollut osa taiteellista opinnäytetyötäni erottamattomalla tavalla. Minulle epäinhimillistamisestä puhuminen taiteessa tarkoittaa siihen liittyvien epärationaalisten tunteiden löytämiseen, niitten kyseenalaistamiseen ja kitkan löytämiseen niissä ajatuksissa.

Asiasanat:

epäinhimillistäminen, teema, psykologia, taidefilosofia

Bachelor's Thesis | Abstract

Turku University of Applied Sciences

Fine Arts | Animation

2025 | 22 pages

Sara Korhonen

Dehumanisation as theory and theme in art

In this thesis I explore dehumanization and its use as theme in art from a personal perspective. I will examine the philosophical theory of dehumanization, and its function as a theme in art.

My goal is to gain an understanding of how I, as an artist, can address dehumanization in my work and what the relationship between theory and art is in this context.

Through this text, I have come to the conclusion that learning about theory is part of the artistic process for me, and that this written thesis has been an inseparable part of my artistic thesis. For me making art about dehumanization is finding the irrational emotions attached to the experience of it, asking questions and finding the friction in those thoughts.

Keywords:

dehumanization, theme, psychology, philosophy of art

Sisältö

1 Johdanto	5
2 Epäinhimillittäminen	7
3 Taide peilinä	11
3.1 Ajatuksen taso	11
3.2 Tunteen taso	13
4 Palapelin kokoaminen	16
5 Lopuksi	19
Lähteet	21

1 Johdanto

Taiteellinen opinnäytetyöni, lyhyt animaatio *Hounds*, syntyi keväällä 2024 sisälläni vellovasta synkästä tunteiden massasta. Osittain syynä oli tietenkin sisäinen maailmani; olin pettynyt omaan tekemiseeni ja tunsin itseni osaamattomaksi omalla alallani, mutta tunsin myös oloni pieneksi maailmassa. Maailman kirenevä poliittinen ilmapiiri tunkeutui myös minun pieneen yksiöni, jossa tuolloin olin mökkihöperöitymässä omien paikallaan polkevien teosteni äärellä, ja vei kaiken hapen mennessään. Oli mahdotonta olla huomaamatta miten ihmisistä puhuttiin maailmassa juuri tuossa hetkessä. Köyhät, sodan uhrin, sairast ja kuolevat ovat tietysti aina olleet kylmästi esitettyjä numeroita uutisissa, mutta nyt ilmassa oli jotain muuta. Ihmisten arvosta, itse ihmisyydestä, puhuttiin yhä painavimmin kielin, yhä suuremmalla inholla ja vihalla. Epäinhimillistämistä oli taas tullut asia jota ei vain peitelty sanojen alle; nyt sitä oli lupa uskoa.

Koin jonkinlaisen fiksaation tähän aiheeseen. Sen retoriikka kiehoi ja pelotti. Halusin ymmärtää sitä ja tulkita sitä. Konseptualisoin itseni koirana maailman silmissä. Oikeasti olisin ehkä ollut loinen, olinhan sentään tukien varassa elävä taiteen opiskelija, mutta koiramaisuudessa on jotain käytännöllistä. Jos on kiltisti ja tekee työnsä vikisemättä löytää ehkä lämpimän pedin ja ruokaa päivän päätteeksi. Jos teet minusta koiran, puren sinua kuin koira.

Aihe on varsin iso ja kompleksi pienen, vajaan minuutin pituisen animaation sisällöksi. Minulla oli selkeä visuaalinen kuva siitä miltä tunteeni näyttäisivät, mutta ajatukseni olivat hyvin pirstaleisia ja epäselkeitä. Yhdessä hetkessä visioni oli selkeä, mutta sitten se taas katosi taivaan tuuliin. Minulla oli yhdessä kourassa aiheen herättämät tunteet, ja toisessa siihen liittyvä tieto, enkä osannut sitoa niitä yhteen. Miten minä sitten teen taidetta epäinhimillistämistä itsessään? Miten sidon teorian ja taiteen yhteen?

Tämän tekstin muoto on ennen kaikkea itsetutkiskeleva. Käsittelen aihetta taiteellisen animaation tekijänä, mutta päämääräni on viedä ajatteluni sitä pidemmälle, tekniikan ja sisällön ohi. Kuvataiteen kentällä dehumanisaatio kuvaa välillä tiettyä nykytaiteen suhdetta ihmisen kuvastamiseen, kuten José Ortega y

Gassetin vuonna 1925 julkaistussa esseekokoelmassa *La deshumanización del Arte e Ideas sobre la novela*. En käsittele tässä tekstissä sitä näkökulmaa sen tarkemmin, sillä vaikka niistä käytetään samaa sanaa, tarkoittaa se tuossa kontekstissa usein, että ihminen ei ole teoksen keskiössä. Tarkkasilmäinen lukija löytää myös varmasti eri kulmia epäinhimillistämiseen, joita en tämän tekstin puitteissa avaa. Päämääräni onkin ehkä osittain käsitellä teemaa ja teeman käyttöä taiteessa, ja epäinhimillistäminen on se perspektiivi jonka läpi lähestyn tätä aihetta.

Puin samalla muitakin taiteen tekemiseen liittyviä seikkoja. Tekstini on osittain yritys sitoa yhteen teoria ja taide, tieto ja tunto. Siksi suosittelen epäinhimillistämisen syvemmästä teoriasta ja sen eri ulottuvuuksista kiinnostuvaa lukijaa perehtymään siihen kirjallisuuteen jota siteeraan tässä tekstissä. Sitä voi käsitellä yleisellä filosofian tasolla, tai katsoa esimerkiksi yhteiskunta tieteiden, psykologian tai vaikka eläinten oikeuksien kannalta. Keskustelu aiheesta on vilkasta ja alati muuttuvaa.

2 Epäinhimillistäminen

Epäinhimillistäminen on yksinkertaisuudessaan inhimillisyyden riisumista toiselta ihmiseltä. Siitä, mikä on epäinhimillistämistä ja mikä ei, vaikuttaa olevan vielä tutkijoiden keskuudessa avoin keskustelu. Se liitetään usein kolonialismin ja rasismien prosesseihin, jolloin se toimii esimerkiksi valkoisen ylivallan tai siirtokuntien olemassaolon oikeuttajana. (Haslam 2006 s. 252-253; Fiske 2021 s. 245-259). Ihminen on melkein luonnostaan taipuvainen näkemään tuntemattoman etäisenä ja erillisenä itsestään. Toiseus on tapa jolla ryhmä kykenee muodostamaan ymmärryksen siitä mitä tarkoittaa olla osa "meitä", ja kuka ei kuulu sanaan "me" (de Beauvoir 2007 s.101). Toiseus ei kuitenkaan mielestäni ole riittävä selittämään koko epäinhimillistämisen prosessin rakennetta, vaikka se varmasti on osittain sen pohjalla.

Itse väittäisin että epäinhimillistäminen on sekä objektiivisesti olemassa oleva aktiivinen teko, ja subjektiivinen kokemus. Voimme avata vanhoja antropologian kirjoja, filosofisia tekstejä ja poliittisia manifesteja, joissa näemme aktiivisesti miten tietyn ryhmän ihmisyyttä kyseenalaistetaan, miten kallon muotoja vertaillaan tai miten tietyt piirteet ensin kuvaillaan olevan ihmiselle luontaisia, ja miten ne sitten kielletään toisilta. Toisaalta epäinhimillistäminen voi myös olla alitajuisesti tapahtuvaa. Kun uskomukset on sisäistetty niitä on helppo kohdistaa ja oikeutta.

Väittäisin myös, että epäinhimillistäminen vaatii tiettyjen uskomuksien olemassaolon:

1. Ihminen on erillinen eläimestä.
2. Ihminen voidaan kategorisoida.
3. Kategoriat voidaan asettaa tiettyihin hierarkioihin.
4. Voimme kuvailla ihmisen tietyillä sanoilla ja ihminen on tietynlainen, ja jos nämä aspektit puuttuvat kohde ei ole inhimillinen.
5. Ihminen voi menettää oikeuden osaan ihmisyyteensä jos hänellä on tiettyjä piirteitä.

Nämä oletukset eivät välttämättä elä aktiivisesti ihmisen mielessä, vaan ne luovat eräänlaisen pohjan muille ajatuksille. Ne naturalisoidaan kulttuurin sisällä jokinlaisiksi objektiivisiksi ihmisyyden elementeiksi. Kyseessä ei ole yksi selkeästi ymmärrettävä tai nimettävä taho, vaan tätä prosessia ajavat kaikki yhteiskunnan kerrostumat. Uskonto on kuitenkin hyvä, ja perinteinen, esimerkki normeja luovasta tekijästä. Artikkelissaan *Religion and Prosociality – The Naturalization of Norms* (2022) Connor Wood sanoo että uskonnoilla on kyky tehdä tietyistä säännöistä luonnollisia ja objektiivisiksi koettuja. Hänen artikkelinsa kontekstissa puhutaan prososiaalisesta käyttäytymisestä, esimerkiksi anteliaisuus tai auttavaisuus, jota varten normit näennäisesti ovat olemassa. Hän kuitenkin huomauttaa että uskonto ei ainoastaan rakenna prososiaalista käyttäytymistä, vaan myös määrää mikä lasketaan prososiaaliseksi käyttäytymiseksi. Normatiivinen käyttäytyminen nähdään hyveenä sillä se merkitsee oman halun asettamista yhteisön arvojen alapuolelle. Jos yhteisöllä on tietyt normit esimerkiksi seksuaalisesta pidättäytymisestä, seksuaalinen käyttäytyminen koetaan jollain tasolla antisosiaaliseksi, vaikka se olisikin yksityisessä elämässä tapahtuva asia.

Normien seuraaminen ei päätä kuka on tai ei ole ihminen, mutta minä väitän että normien ulkopuolelle jäävä on altis epäinhimillistämiselle. Jos yhteiskunta on vuosien mittaan tullut siihen lopputulokseen, että ihmisen arvo on esimerkiksi sidottu hänen kykyynsä käydä töissä, käyttäytyä tietyllä tavalla tai rakentaa perhettä, on henkilö joka ei näihin asioihin kykene jollain tavalla viallinen. Hänen kykenemättömyytensä tai haluttomuutensa osallistua yhteiskunnan prososiaaliseen käyttäytymiseen, sen rituaaleihin ja merkitsimiin, saattavat johtaa sosiaalisiin sanktioihin.

Mitä ihmisestä sitten jää, jos häneltä riisutaan inhimillisyyden? Minkälaisen muodon hän ottaa toisten mielessä?

Joskus uhrista voidaan muodostaa eräänlainen hirviö käyttämällä tiettyjä moraalisia käsitteitä: henkilö voi olla varas, petturi tai yksinkertaisesti vastustaja. Silloin valittu kuvastus korvaa ihmisyyden; hän ei enää ole henkilö vaan hän on Vihollinen. Pelottava hahmo joka vaanii pimeällä kadulla tai Tähtien sodan

iskusotilaan tapainen kasvoton hyökkääjä. Moraaliset käsitteet ovat tehokas tapa alentaa ihmisryhmiä. Varas ja petturi ovat melko avoimia käsitteitä, mutta jos tietty vähemmistöryhmä maalataan esimerkiksi vaarallisiksi lapsille, tulee kaikista vastalauseista epäilyttäviä ja syytöksistä vaikeasti kiistettäviä. Tämänkin takia uskon, että epäinhimillistäminen voi olla tietoista ja tiedotonta. Tällaisen retoriikan käyttäminen vaatii, että tekijä jo on sitä mieltä että joku ansaitsee pahuuden leiman, mutta sen jälkeen muissa ihmisissä mahdollisesti piileviä olettamuksia voi myös asellistaa tarkoituksellisesti. Puhun tästä myöhemmin myös taiteen tekijän kannalta.

Epäinhimillistävä aate on usein myös paradoksaalinen. Uhri esitetään sekä heikkona että epäinhimillisen voimakkaana. Vuonna 1486 julkaistussa *Malleus Malificarumissa*, eli Noitavasaraassa, inkvisiittori Heinrich Kramer selittää, että nainen on taipuvaisempi noituuteen ruumiillisen ja sielullisen heikkouden takia. Kramerin mielessä nainen on samaan aikaan mieleltään lapsellinen ja oman luontonsa armoilla, mutta myös kykeneväinen olemaan syypää Troijan, Rooman ja Juudan kuningaskunnan tuhoon. (Kramer, 1486, teoksessa Mackay, 2009.)

Erityisen vaarallisen epäinhimillistämisen tekee sen, että se vapauttaa ihmisen tarpeesta kokea empatiaa toista kohtaan. Se tekee väkivallan harjoittamisesta helpompaa, ja joskus jopa toivottua tai sankarillista. Jos toinen on Vihollinen, eikä vain ihminen, on häneen kohdistettu väkivalta pahuuden palkka. Väkivalta voi tässä merkitä sekä fyysistä että verbaalia väkivaltaa, josta usein fyysinen on verbaalin luonnollinen jatkumo. Tammikuun 2025 alussa Meta ilmoitti tekevänsä muutoksia omiin sääntöihinsä, muun muassa siten että sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kohdistuva vihapuhe ei enää ole kiellettyä. Muutoksia motivoitiin tapana taistella sensuuria vastaan, ja sillä että olisi väärin estää puhetta sellaisista aiheista jotka ovat salittuja televisiossa ja poliitikkojen keskuudessa. Tässä epäinhimillistäminen on myös eräällä tavalla väline poliittisen ja rahallisen vallan saamiseksi (Hendrix, 2025; Torek, 2025). On huomattavaa että kaikkien muutosten keskellä juuri sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöt ovat merkitty vapaaksi riistaksi. On kenties vaikeata nähdä siltaa sensuurin vastustamisen ja vihapuheen sallimisen välillä, mutta

voisimme myös spekuloida, että vihapuhe ei vain ole sallittua vaan toivottu lopputulos, jolloin sen estäminen on luonnollisesti tehtävä mahdottomaksi.

Väkivalta on kuitenkin epäinhimillistämisen mahdollistama päämäärä, ei sitä itsessään. Se saattaa olla itseään rakentavaa, jolloin väkivalta lisää epäinhimillistämistä, joka lisää väkivaltaa.

Epäinhimillistäminen on kiistelty aihe tutkijoiden kesken; suurin kysymys vaikuttaa olevan itse määritteen laajuus. Jotkut, kuten aiemmin myös lähteenä käyttämäni Nick Haslam, käyttävät termiä kuvaamaan itse tekoa, esimerkiksi toisen nimittelyä, kun toiset haluavat rajata sen psykologiseen prosessiin; aitoon uskomukseen siitä että joku ei ole täysin inhimillinen. Kirjassaan *Making Monsters: The Uncanny Power of Dehumanization* (2021) David Livingstone Smith vastaa muun muassa Haslamin tekstiin sanomalla, että epäinhimillistäminen on nimenomaan uskomus. Livingstone Smith ottaa esimerkiksi epäinhimillistämisen, joka johti lynkkauksiin Yhdysvalloissa; aitoina pidettyihin uskomuksiin siitä että musta ihminen ei vain ole huonompi ihminen, vaan erilainen olento. Hän vetää suoran rajan epäinhimillistämisen symptomien, kuten loukkaavan kielenkäytön tai stereotypisoivan pilapiirroksen, ja itse epäinhimillistävän uskomuksen välille. Lyhyesti sanottuna, epäinhimillistäminen ei ole retoriikkaa, vaan retoriikka on sen oire.

Juuri tuo Livingstone Smithin (2021) määritelmä kiinnosti minua sitä lukiessani, ja sen suorasukainen rajaus on myös käytännöllinen tämän tekstin tarkoitukseen. Se myös sanoittaa jotakin sellaisia asioita, joita olen itse huomannut epäinhimillistämisestä. Mielentilana ja ajatuksen prosessina se voi olla olemassa myös kun sen lopputulos ei ole tuhoisa tai suoranaisesti väkivaltainen. Silloin siitä tulee myös vaikeasti havaittavaa ja häälyväistä. On mahdotonta todistaa että joku ajattelee toisesta tietyllä tavalla. Epäinhimillistäminen elää täten muun käytöksen taustalla. Aina se ei päädy väkivaltaan suoranaisesti, vaan voi yhtä hyvin ilmetä holhoavana käytöksenä tai henkilön vähättelynä.

3 Taide peilinä

Jos oletamme, kuten Livingstone Smith (2021), että epäinhimillistäminen on psykologinen tila ja että sen ulkoiset muodot ovat sen oireita, voi taiteilijan teos heijastaa myös taiteilijan näkemyksiä tahallisesti tai tahattomasti. Tämän takia olisi ehkä otollisempaa ensin pohtia taiteilijan suhdetta teokseensa ja omiin olettamuksiinsa.

3.1 Ajatuksen taso

Visuaalinen taiteilija työskentelee usein metaforan ja symbolien maailmassa; mitä vähemmän sanotaan suoraan sanojen kautta, sitä enemmän jää katsojan omille harteille luettavaksi. Paradoksaalisesti metaforat ja symbolit ovat usein paljastavampia kuin suora teksti; onhan eri asia sanoa yhtä ja tehdä toista.

Animaatio, sekä taiteellisempi että kaupallisempi sellainen, tasapainottelee mielestäni usein kertovan ja kuvastavan välillä. Koska animaatio usein käyttää karikatyyrisiä ja liioittelevia kuvastuksia kommunikoidakseen katsojalle nopeasti asioita, toimii se hyvin vahvasti peilinä sekä tekijän omista uskomuksista, kuin myös yleisön oletetuista uskomuksista. Eläinhahmot ovat animaatiossa hyvin tavallisia. Ne eivät itsessään ole aina jonkinlainen epäinhimillistämisen symptomit: mitä eroa on sillä että Disney kuvastaa Robin Hoodin kettuna sen sijaan että hänet olisi piirretty ihmisenä?

Tarkoitankin pikemminkin että eläinkuvastukset vetävät inspiraationsa tietystä näkymättömästä kulttuurillisesta sanakirjasta. Kettu on vikkela ja viekas, mutta harvoin suoranaisesti halveksittu eläin. Toiset eläimet, kuten esimerkiksi sika, ovat vertauskuvina negatiivisempia. Kun ihmistä luonnehtii siaksi kuvaillaan usein ahnetta tai ylensyövää henkilöä. Vaikka ihmisen mielikuva näistä eläimistä varmasti vaikuttavat piirteisiin joita niille annetaan, sanoisin kuitenkin että niiden moralisointi sijoittuu ensikohtaisesti kuvailtuun ihmiseen. Lihavuus on siassa ihanteellista, varsinkin jos se aiotaan syödä, mutta ihmisessä sitä pidetään usein

paheena. Toki, kyseessä ei aina ole hahmon piirteiden kuvailu tietyn eläimen kautta. Joskus animoiduille eläimille annetaan ihmisen piirteet.

Aikaisimpia esimerkkejä tästä on varmasti Władysław Starewiczin vuonna 1912 valmistunut *The Cameraman's Revenge*, joskin tässä teoksessa hahmot ovat hyönteisiä. Elokuvasa hyönteiset saavat ihmisen roolit; ne omistavat koteja, käyvät yökerhossa, tappelevat ja pettävät. Jokin tällaisessa asettelussa selkeästi kutkuttaa animaation tekijöitä sillä animaation historia on täynnä lukemattomasti tällaisia teoksia, esimerkiksi Ralph Bakshin *Fritz the Cat* (1972), Don Bluthin *Fievel Matkalla Amerikkaan* (1986), Pixarin *Ötökän elämää* (1998) ja Disneyn *Leijonakuningas* (1994). Joskus eläinten omat piirteet ovat osa tarinan juonta, toisinaan taas eivät, mutta uskaltaisin väittää että yksi asia yhdistää näitä kaikkia; kyseessä on aina ihmisten välisistä vastakkainasetteluista ja konflikteista, vaikka eläimet toimivat sen viestinviejänä. Katsojan on helpompi lähestyä tiettyjä aiheita kun niitä katsoo ulkopuolisena. (Wells, 2008, 67-68.)

Eläimet toimivat tässä vain esimerkkinä, sillä ne ovat läsnä sekä omassa teoksessani ja myös varsinkin animaatiossa laajemmin, peilaamassa ja koettelemassa katsojan ymmärrystä yhteiskunnasta. Mikä tahansa ei-ihmishahmo ajaisi varmasti saman asian, joskin ihmisen suhde itseensä eläimenä tai ei-eläimenä varmasti lisää katsojalle jonkinlaista perspektiiviä.

Kuten mainitsin aiemmin tekstissäni epäinhimillistäminen voi myös olla väline, eikä se suinkaan kuulu ainoastaan poliitikoille ja ideologeille. Taiteilija kykenee tietysti myös käyttämään epäinhimillistämistä hyväkseen teoksessaan, ei ainoastaan aseena vaan tarinallisena työkaluna. Jos palaan Tähtien sodan iskusotilaisiin, on selvä että niitten narratiivinen käytännöllisyys alkuperäisissä elokuvissa on kasvottomuus ja epäinhimillisyys. Katsojalla on täysi lupa nähdä heidät paheen ilmentymänä ja juhliä, kun he kuolevat. Tuo aiemmin mainitsemani kyky vapautua empatian tarpeesta voi olla käytännöllinen jos tarkoituksena ei ole herättää kysymyksiä tai kritisoida ihmistä joka tekee näin.

Epäinhimillistäminen onkin hyvin vaikuttava väline tekijälle. En sanoisi että ihminen on pohjimmiltaan aina taipuvainen siihen, mutta luulen että meillä

jokaisella on kyky kehittää sellaisia psykologisia rakenteita. Aina ei kyseessä ole vähemmistöryhmä; voimme yhtä hyvin epäinhimillistä maailmanjohtajia ja poliitikkoja, tai esimerkiksi tiettyjen ammattien edustajia. Sosiaalisesti ero lienee siinä, miten isoa hallaa epäinhimillistäminen aiheuttaa jo muuten heikommassa asemassa olevalle, mutta se mitä aivoissa tapahtuu kumpuaa samasta paikasta ja samasta uskomuksesta. Tekijä voi siis tietoisesti käyttää hyväkseen ihmisen kykyä asettua tällaiseen mielentilaan.

Toisaalta teoshan saattaa koskettaa epäinhimillistämistä tahattomasti. Esimerkiksi sodasta kertovat teokset on melkein mahdotonta erottaa tästä. Sotilas on, ainakin perinteisesti, eräällä tapaa sekä epäinhimillistämisen uhri ja sen looginen loppupiste. Sotilas, sodan uhri, sodan runtelema maa ja sieltä lähtenyt pakolainen ovat kaikki kytköksissä siihen.

Tietysti voidaan keskustella taiteen ja viihteen erosta, ja siitä mihin mitkään mainitsemani elokuvat sijoittuvat. Omasta mielestäni tuo rajanveto on häilyväinen tässä kontekstissa. Molemmat heijastavat samoja ajatuksia takaisin meille.

Tämän valossa uskaltaisin väittää, että taiteilijan harteille jää tietoisuus siitä, mistä haluaa puhua, ja jos päämääränä on metaforan käyttö täytyy taiteilijalle itselleen olla selvää mitä metafora oikeasti kuvailee. Se, mitä onnistunut metaforan käyttö oikeastaan on, on varmasti subjektiivista. Omasta mielestäni onnistuneen ja banaalin teoksen ero on taiteilijan rehellisyys ja ymmärrys. Ymmärrys ja tieto aiheesta, mutta myös omista tunteistaan ja visiostaan. Rehellinen taiteilija ei pelkää jättää omien uskomustensa sormenjälkiä toisten nähtäväksi, jolloin hänen myöskään ei tarvitse nojautua kliseisiin.

3.2 Tunteen taso

Mitä tämä tunnepohjainen rehellisyys sitten voisi olla? Useinhan tieto ja tunne voivat olla toistensa kanssa konfliktissa. Voin ymmärtää, että ystäväni ei ollut tarkoitus loukata minua, mutta loukkaannun silti. Voin ymmärtää, että hahmo ruudulla ei oikeasti kuollut, mutta saatan silti kokea surun tunteen. Joskus tuo

näennäinen kuilu ymmärryksen ja tunteen välillä voi hävettää. Rationalismia ihannoivassa maailmassa on välillä vaikeaa löytää tilaa subjektiivisuudelle. Taiteen, kulttuurin ja henkisen hyvinvoinnin arvo tuntuvat usein olevan vaakalaudalla. Jollain tasolla vaikuttaa siltä, että niiden arvo tunnetaan, mutta ne asetetaan toissijaiseksi fyysiselle maailmalle, jota voidaan kvantifioida esimerkiksi rahallisella arvolla tai mitata tarkoin lukemin.

Populistisen politiikan suuren suosion alla saattaa kuulostaa hassulta väittää että rationalismi olisi suuressa suosiossa; tunteethan ovat populismin keskiössä. Mutta kyse on pikemminkin tunnetilan rationalisointi. Muukalaispelko, inho ja viha puetaan rationalismin viittaa. Tunteet eivät enää ole tunteita, vaan pohjautuvat johonkin konkreettiseen ja todistettavaan totuuteen. Epäinhimillistäminen on sattumalta hyvä esimerkki tästä; uskomus siitä että tietty ihmisryhmä ei täytä inhimillisyyden vaatimuksia on pohjimmiltaan epärationaalinen. Sille ei ole mitään oikeata todistetta, joten sille luodaan todisteita retoriikan kautta.

Myönnän, että minulle tiedon ja tunteen kuilu on tuottanut vaikeuksia taiteen tekemisessä. Älyllistä omaa taidettani turhan paljon. Pohdin miten kommunikoin asiani, mitä se tarkoittaa ja mitä minä oikeasti tarkoitan. Elämäkokemuksen ja taiteentekemisen kautta impulssi tähän on vähentynyt, mutta kuten tämäkin teksti varmasti paljastaa, kaadun siihen loukkuun ajoittain.

Taide kuitenkin liikkuu subjektiivisen kokemuksen äärellä. Taiteen lopputulos on eräällä tavalla ilmaisu siitä, miten taiteilija itse kokee tietyn aiheen, oli kokemus kuinka epärationaalinen tahansa. Jos maalaan maisemaa, teoksen syy ja lähde on jokin tunne jonka luonnonelementtien yhdistelmä on herättänyt. En vain kuvaile sitä mitä silmäni näkee, vaan myös sitä miten minun silmäni on sen nähnyt, ja miten minä sen olen kokenut. Syksyllä kuolevan luonnon kauneus ei ole objektiivinen. Oma mieleni on nähnyt kellertävän lehden ja yhdistänyt sen omiin kokemuksiini ajankulusta, kuolemasta ja menneestä. Toisaalta voin myös tarttua kiinni sen värileikkiin, tai muutoksiin joita lehden materiaali kokee ajan myötä.

Siten, kun puhun taiteilijan tunnepohjaisesta rehellisyydestä, tarkoitan sitä että tunteen ja tietoisuuden kuilu hyväksytään. Uteliaisuus itseä ja ympäröivää maailmaa kohtaan mahdollistavat autenttisen ilmaisun. En tiedä onko kaikki tutkiskeluni epäinhimillistämisestä tuottanut mitään edistystä taiteessani, mutta se on antanut perspektiiviä ja ymmärrystä niistä tunteista joita se aiheena minussa herättää. Hyvää teosta varten ei aina ole toivottavaa että taiteilija ymmärtää aiheestaan kaiken. Syventävä ymmärrys voi pikemminkin tarjota tekijälle isomman työkalupakin sen pohtimiseen.

4 Palapelin kokoaminen

Olen nyt tarkentanut ymmärrystäni epäinhimillistämisestä ja pohtinut tiedon ja tunteen paikkaa taiteessa. Yksi pala puuttuu kuitenkin vielä: teoksen yleisö. Teoksen tarkoitus syntyy tekijästä, mutta mielestäni se elää yleisön mukana. Ehkä olisi jopa sopivaa väittää että osa teoksesta on sen tulkinta.

Jos taide on peili joka voi heijastaa mielentilaa, voi taiteilija kenties ohjata peilin katsetta. Mitä tunteita ja ajatuksia epäinhimillistäminen herättää sen kokiassa, sen uskojassa ja sen todistajassa? Kuka minä olen näistä kolmesta, taiteen tekijänä? Uskon että olen kaikkia yhtä aikaa.

Voimme kuitenkin laajentaa tätä ajatusta ajalliseen muotoon kohdasta josta epäinhimillistävä uskomus alkaa, sen luonnolliseen loppupisteeseen. Ensimmäisenä minun mieleeni tulee Fransisco Goyan painokuvasarja *Sodan kauhuja* (1810-1820). Raakudessaan ja suorasukaisuudessaan ne näyttävät katsojalle uskomuksen loppupisteen. Tällöin katsoja asetetaan todistajan paikalle, Goyan itsensä kanssa. Usein konstallaatio on tämä; taiteilijan ja teoksen näkijän on hyvin vaikeata ottaa mitään muuta roolia kuin todistajan paikka. Tietysti molemmat voivat kokea teoksen myös muista asetelmista, joko uhrina tai sen tekijänä. Ihmisen on kuitenkin usein vaikeata nähdä itsensä tekijän roolissa. Hyvin usein katsoja haluaa nähdä itsensä uhrin paikalla teosta katsoessa. Välinpitämättömälle yleisölle on hyvin vaikeata myydä teosta jonka teesi on ”katso mitä sinä teet minulle.”

Aloitin tämän tekstin kirjoittamisen sillä oletuksella että vaikka taide usein leviää omien rajojensa yli, teema on kuitenkin jollakin lailla taiteilijan hallussa. Uskon edelleen että voin aktiivisesti kommentoida jotakin asiaa tahallani, mutta tätä tekstiä uudelleen lukiessani ja pähkäillessäni olen tullut uuden ajatuksen äärelle. Taiteilija, peilinä ja todistajana, voi ajatuksissaan käsitellä yhtä ainuttakaan aihetta. Yhteiskunnan seittimäisen rakenteen takia teoksen lopputulos päättyy kuitenkin usein kommentoimaan myös tusinoin muita asioita. Katsoja pystyy myös todistajan ja kokijan roolissa näkemään sellaisia jota tekijä ei itse teoksessaan nähnyt. Teos toimii jotenkin yhteistyössä tekijän ja katsojan välillä.

Yksi sanoo ”kerron sinulle tästä” johon toinen vastaa ”se muistuttaakin minua tuosta”.

Aiemmin mainitsin metaforan käytön lisäksi omien tunteiden konseptualisoimisen koiramaisiksi. Jokin koiruudessa ja koirissa selkeästi kiinnostaa minua metaforana, mutta mitä ne oikein merkitsevät minulle ja miksi käytän juuri niitä animaatioissani kuvailemaan epäinhimillistämistä?

Kyse ei taida olla vain koirista itsestään, vaan siitä ajatuksesta jota koiramainen ihminen herättää. Ryömivä, rakkauden kaipuinen ja nälkäinen olento, joka on tehty jotakin varten. En voi olla varma siitä että tämä välittyy yleisölleni; teokseni saattaa jollekin tuoda mieleen esimerkiksi eläinten pahoinpitelyn tai jonkinlaisen psykoseksuaalisen eläin–ihmis-roolipeliskenaarion. Olen kuitenkin asettunut sen ajatuksen äärelle että nämäkään tulkinnat eivät välttämättä ole vääriä. Epäinhimillistäminen on siitä monimutkainen aihe, että se koskettaa kaikkia muutakin yhteiskunnan rakenteita. Vaikkei se ole kirjaimellisesti tai Livingstone Smithin (2021) käsityksen mukaisesti epäinhimillistämistä, eläinten pahoinpitely on vertauskuvallisesti paralleeli ihmisen kokeman väkivallan kanssa.

Oikeassa maailmassa niiden kahden välillä kulkee häilyväinen yhteys; eläintä voi satuttaa koska se ei ole sama kuin ihminen ja ihmistä voi satuttaa jos hän ei ole tarpeeksi ihminen. Kuvallisesti ne näyttäytyvät ihmisille samanlaisina koska yksi voi muistuttaa toista ulkoisesti. Vertaukset eivät ole tahallisia, mutta vihan, väkivallan ja rakkauden *kuvat* näyttävät tarpeeksi samalta että teos myös omalla tavallaan kertoo niistä. En tiedä pystyisinkö edes tekemään taidetta koiramaisuudesta ilman jonkinlaista rakkautta, edes sellaista joka on väkivallan runtelemaa. Se kuitenkin pysäyttää minut uuden kysymyksen ääreen. Mikä on rakkauden ja epäinhimillistämisen yhteys? Voiko ihminen rakastaa jotain, jota hän epäinhimillistää?

Osittain kenties, riippuen miten rakkauden ymmärtää. Sekä rakkaus että epäinhimillistäminen liikkuvat ideoiden ja kuvitelmiin maailmassa. Inkvisiittori Heinrich Kramer, ja moni hänen aikalaisistaan, kykeni varmasti rakastamaan kuvitelmaa naisesta, joka on kuulias ja hiljainen, Äiti Mariaa. Rikas voi rakastaa

köyhää jos hän saa leikkiä tämän pelastajaa hyväntekeväisyyden kautta, kuvittelemalla olevansa tämän pelastaja. Oikeassa maailmassa tämä ei ehkä ole rakkautta, mutta taiteessa todellisuuden muoto ei tarvitse olla yhteydessä fyysiseen maailmaan. Asioiden ei tarvitse olla kirjaimellisesti totta ollakseen tunteen tasolla totta. Rakkaus ideaan ja kuvaan muistuttaa tarpeeksi aitoa rakkautta näyttääkseen siltä, mutta sen vääristynyt sydän luo tarinallista kitkaa ja voimaa.

Olen omassa teoksessani osittain tällaisten asioiden äärellä. Omistaja rakastaa useimmiten koiraansa ja voi kokea koiran perheenjäsenenä. Ihmisen kokema rakkaus koiraan ei kuitenkaan näytä samalta kuin se rakkaus jota ihminen voi kokea toista ihmistä kohtaan. Koiran status eläimenä mahdollistaa ehkä tietyllä tapaa rakkauden joka olisi ihmisten välillä vaikeaa. Rakastettu henkilö on, sekä hyvässä että pahassa, henkilö joka on kykeneväinen virheisiin ja huonoihin valintoihin, ja häneltä voi myös olettaa ja vaatia muutosta. Koiran voi kouluttaa, mutta omistajalla on ehkä ymmärrys siitä että koira ei kykene samanlaiseen tietoiseen olemiseen ja käytökseen kuin ihminen. Mitä siis tapahtuisi jos ihmistä rakastaisi kuin koira?

5 Lopuksi

Opintojeni aikana olen tullut siihen lopputulokseen että taide ei ole, tai ei ainoastaan ole, lopullinen teos. Se on myös verbi, joka kuvastaa taiteen tekemistä, oppimista ja ymmärrystä. Tästä kirjallisesta opinnäytetyöstä on tullut kirjoittamisen aikana osa teokseni prosessia, samalla tavalla kuin animaation animaticin eri versiot ovat olleet osana sitä. Se on ollut enemmän kuin luonnos, mutta hieman vähemmän kuin valmis teos.

Juuri tuo ajatus siitä, että teos on myös oppimisen prosessi on ollut alati enemmän mielessäni. Minun teokseni ei ole ainoastaan syntynyt tunteesta, vaan tarpeesta ymmärtää sitä tunnetta, ja kertoa siitä katsojalle. Ehkä tämä on sitä mitä taiteen teema on minulle: tutkimusta. Siinä missä tämä teksti on ollut teokseni luonnosten joukossa, on myös teokseni osa sitä tutkiskelua jota tein epäinhimillistämisen teoriasta. Huomasin artikkeleita ja kirjoja selatessani että aloin katsomaan omaa teostani eri laidoilta; katselin hahmojani eri tavalla ja pohdin miltä kanteilta heitä voisi lähestyä. Lopullinen taideteos ei kuitenkaan muuttunut merkittävästi. Se mitä tapahtui minun mielessäni taiteilijana sen sijaan muuttui. Ehkä olen pienentänyt tiedon ja tunteen välistä kuilua itsessäni. Ymmärrän nyt paremmin esimerkiksi todellisuuden ja tunnepohjaisen todellisuuden yhteyttä ja merkitystä taiteessa. Voi tuntua itsestäänselvältä että taide kuvastaa asioita jotka eivät ole kirjaimellisesti mutta todellisia muulla tavalla. Itselleni kuitenkin tuli sellainen olo etten oikein ymmärtänyt sitä ennen kuin kirjoitin sen paperille, mustaa valkoiselle.

Jos palaan alkuperäiseen kysymykseeni, miten teen epäinhimillistamisestä taidetta, oma vastaukseni siihen on: oppimalla. Alun perin olisin ehkä halunnut selkeämmän vastauksen; mikä on tehokasta ja mikä iskee katsojaan. Kirjoittaessa ja teostani tehdessä olen kuitenkin huomannut että ne ovat näennäisiä ja pinnallisia aspekteja. Tässä kontekstissa, siis suhteessa omaan teokseeni, sanoisin että taiteen tekeminen epäinhimillistamisestä on kiinni sen epärationaalisuudessa. Olen monta kertaa pysähtynyt tässä tekstissä ja esittänyt kysymyksen tai huomauttanut jostakin vastakkaisuudesta jota se vaatii ollakseen totta ihmisen mielessä. Paradokseja voiman ja heikkouden välillä, ihmisen

käsitteen häälyvyyden, kitkan rakkauden ja inhon välillä. Kun teen siitä taidetta olen siis kutsuttu näitten aiheiden äärelle. Huomaan että omassa teoksessani on paljon tällaisia konflikteja: hellyyttä ja väkivaltaa, apatiaa ja energiaa. Myös teokseni loppu on itsensä kanssa konfliktissa; epäinhimillistetty ottaa harteilleen saamansa roolin ja käyttää sitä alistajaansa vastaan. Jos teet minusta koiran, puren sinua kuin koira.

Lähteet

de Beauvoir, S. (2007) *The Second Sex. Understanding Inequality: The Intersection of Race/Ethnicity, Class, and Gender*. Toimen painos. Toim. Arrighi, B.A. Roman & Littlefield publishers.

Fiske, S. (2021). How Status and Interdependence Explain Different Forms of Dehumanization. *The Routledge Handbook of Dehumanization* (245-259)

Goya, F. (1810-1820). *Los desastres de la guerra*. The British Museum, London, UK

Haslam, N. (2006). Dehumanization: An Integrative Review. *Personality and Social Psychology Review*, 10(3), 252-264. https://doi.org/10.1207/s15327957pspr1003_4, sivu 252-253

Hendrix, J. (7.1. 2025). Transcript: Mark Zuckerberg Announces Major Changes to Meta's Content Moderation Policies and Operations. *Tech Policy Press*. Saatavilla 15.4.2025 osoitteessa <https://www.techpolicy.press/transcript-mark-zuckerberg-announces-major-changes-to-metas-content-moderation-policies-and-operations/>

Livingstone Smith, D. (2021). *Making Monsters: The Uncanny Power of Dehumanization*. Harvard University Press.

Mackay, C. S. (2009). *The hammer of witches : A complete translation of the malleus maleficarum*. Cambridge University Press.

Ortega y Gasset, J. (1968). *The Dehumanization of Art and Other Essays on Art, Culture, and Literature*. Princeton University Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctvfrxr8z>

Torek, B. (15.1. 2025). Meta's New Policies: How They Endanger LGBTQ+ Communities and Our Tips for Staying Safe Online. *The Human Rights Campaign*. Haettu 15.4 osoitteessa <https://www.hrc.org/news/metas-new-policies-how-they-endanger-lgbtq-communities-and-our-tips-for-staying-safe-online>

Wells, P. (2008). *The Animated Bestiary: Animals, Cartoons, and Culture*. Rutgers University Press.

Wood, C. (2022). Religion and Prosociality: The Naturalization of Norms. *The Routledge Handbook of Evolutionary Approaches to Religion* (277-297)